

עניינים תוכן

1	מבוא
2	פרק ראשון: רקע היסטורי
5	פרק שני מבני בידור בתקופה הביזנטית
10	פרק שלישי: תרבות הפנאי היהודית לפי חז"ל, ודעות המחקר
13	יחס החכמים לתרבות הפנאי
17	פרק רביעי: ממצאים ארכיאולוגיים הקשורים לתרבות הפנאי
22	סיכום
24	ביבליוגרפיה

מבוא

האימפריה הביזנטית הייתה אימפריה אשר שלטה בארץ ישראל מאז המאה הרביעית לספירה ועד לכיבוש הארץ על ידי המוסלמים במאה השביעית לספירה הנוצרית. במהלך כל התקופה הזו יהודים המשיכו לקחת חלק באוכלוסייה של הארץ אשר במהלך תקופה זו זכתה לעלייה דמוגרפית משמעותית¹. מכאן עולה השאלה מה היו היחסים בין האוכלוסייה הנוצרית המקומית, כמו על אוכלוסיית אחרות, ובין האוכלוסייה של היהודים דאז. העם היהודי ביקש לשמור על הייחודיות שלו בתור עם שונה מכל שאר העמים, ומעניין לראות כיצד תפיסה זו באה לידי ביטוי בתרבות הפנאי, אם כלל באה לידי ביטוי. טווח הבדיקה של מסגרת עבודה זו יהיה בתקופה הרומית מאוחרת ובתקופה הביזנטית עד לסיומה ותחילת הכיבוש של המוסלמים את ארץ ישראל של אז.

עבודה זו תבקש לנתח את מערכת היחסים שבין הנוצרים ובין היהודים במהלך התקופה הזו. נושא זה הוא רחב מאוד ולכן אנו נבקש לצמצם את הנושא לתרבות הפנאי בלבד. כלומר נבקש לנתח את מערכת היחסים שבין היהודים ובין הנוצרים, לפי הדרך שבה שיחקה תרבות הפנאי תפקיד עבור שתי הקבוצות הללו. שאלת המחקר של העבודה תהיה אם כן:

כיצד באו לידי ביטוי היחסים בין יהודים ונוצרים בארץ ישראל בתקופת הרומית מאוחרת- ביזנטי, כפי שהם באו לידי ביטוי בתרבות הפנאי.

על מנת לענות על שאלת המחקר של העבודה אערוך את המבנה הבא. הפרק הראשון של העבודה יעסוק ברקע היסטורי של האימפריה הביזנטית ובדרכים שבה האימפריה שלטה בארץ. סוף הפרק יתאר את חשיבות תרבות הפנאי עבור חברה זו. הפרק השני של העבודה יעסוק ביחס של חז"ל כלפי התופעה שבה יהודים לוקחים חלק בתרבות הפנאי של התרבות הרומית בארץ ישראל. הפרק השלישי של העבודה ירחיב את הדברים ויוסיף דברי חכמים אחרים בנוגע לתופעה זו. הפרק הרביעי של העבודה יעסוק בניתוח ממצאים ארכיאולוגיים וספרות המחקר אשר מצאה ממצאים שונים שיכולים ללמד אותנו על הדרך שבה תרבות הפנאי באה לידי ביטוי בתרבות החברה של ארץ ישראל דאז. בסיומה של העבודה אסכם את העבודה ואענה על שאלת המחקר.

¹ ירון דן. תקופת המשנה והתלמוד והשלטון הביזנטי (עורך: דוד משה הר). ההיסטוריה של ארץ ישראל. הוצאת יד יצחק בן צבי. ירושלים. 1985. עמ' 234.

פרק ראשון: רקע היסטורי

האימפריה הביזנטית הייתה אימפריה אשר נוצרה לאחר ההתפרקות של האימפריה הרומית בשנת 395. כמאה שנים קודם לכן נחלקה האימפריה הרומית לשני חלקים, האימפריה הרומית המערבית והאימפריה הרומית המזרחית. האימפריה נוצרה לאחר ההכרזה של קונסטנטינוס הגדול אשר החליט כי הנצרות תהיה הדת הרשמית של האימפריה והעביר את עיר הבירה שלו לעיר קונסטנטינופול. מאז ימי קונסטנטינוס ועד לימי תאודיוסיוס הראשון שנפטר בשנת 395² שלטו הקיסרים מהעיר הזו על כל האימפריה ולאחר מכן התפצלה האימפריה לחלק המזרחי והמערבי.

במשך כל תקופת השלטון של האימפריה הביזנטית התגוררו בה יהודים רבים. הדת הרשמית של האימפריה הייתה נצרות ומשום כך היא ראה דתות אחרות, כמו דתות פגניות ויהדות, בתור כפירה ודתות שיש להתנער מהם. היחס ליהודים היה מורכב והשתנה ממקום למקום ומן תקופה לתקופה. מידי פעם היו פרעות אותם עודדה הכנסייה אולם באופן כללי נוכל לומר כי היחס השתנה לפי אופי הקיסר ואופי ההנהגה הדתית שקבעה את היחס ליהודים³. כך למשל אנו יודעים כי בתקופה של יוסטיניאנוס היהודים סבלו קשות מגזרות ואפילו קשות אשר קיבלו את התמיכה הפורמלית של הקיסרות. המעמד החוקי של היהודים באימפריה לא תיג אותם בתור כופרים לכל דבר או עובדי אלילים⁴.

היהודים נחותים מן התושבים הנוצרים של האימפריה בכל הנוגע למעמד החוקי בכל הנוגע למיסים, בעלות על עבדים וחוקים אחרים אשר קבעו את המעמד שלהם בחברה הביזנטית. גם מבחינה כלכלית הייתה תלות רבה של היהודים בשלטון. בשל השימוש הרחב בעבדים באימפריה הביזנטית לא יכלו השלטונות להגביל את השימוש של עבדים נוצרים על ידי בעלים יהודים. אולם למרות זאת המצב היה כזה.

התקופה הביזנטית נחשבת לתקופת שיא בתולדות היישוב בארץ ישראל בעת העתיקה. בתקופה זו גדלה האוכלוסייה לממדים שלא חזרו מאז עד לעת החדשה. פריחה זו בדרך כלל

² ירון דן. תקופת המשנה והתלמוד והשלטון הביזנטי (עורך: דוד משה הר). ההיסטוריה של ארץ ישראל. הוצאת יד יצחק בן צבי. ירושלים. 1985. עמ' 234.

³ Ibid., pp 1533–1534

⁴ ירון דן. תקופת המשנה והתלמוד והשלטון הביזנטי (עורך: דוד משה הר). ההיסטוריה של ארץ ישראל. הוצאת יד יצחק בן צבי. ירושלים. 1985. עמ' 235.